

2.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

Dowling (1996) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ประกอบด้วยปัจจัยหลัก 5 ประการคือ แหล่งธรรมชาติ (Nature-Base) ความยั่งยืนของนิเวศวิทยา (Ecologically Sustainable) การศึกษาสภาพแวดล้อม (Environmentally Educative) ความเป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น (Locally beneficial) และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว (Tourist Satisfaction) จากรายงานการวิจัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (พงศพันธ์, 2551) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของชุมชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งผลกระทบมีทั้งด้านบวกและด้านลบ โดยผลกระทบในด้านบวกของการท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนในชุมชน แหล่งท่องเที่ยว และประเทศชาติ ซึ่งเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนที่จะต้องให้ความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด ในการวางแผนพัฒนาและจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด หากไม่มีการวางแผนพัฒนาและจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพย่อมก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านลบ อันเป็นปัญหาด้านการท่องเที่ยวที่ประชาชนทุกคนต้องเผชิญและแก้ไขต่อไป

ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ Ecotourism เป็นแนวความคิดที่เพิ่งปรากฏขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ และยังมี การใช้คำภาษาอังกฤษอื่นๆ ที่ให้ความหมายเช่นเดียวกัน ที่สำคัญได้แก่ Nature Tourism, Bio Tourism, Green Tourism เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวดังกล่าวล้วนแต่เป็นการบ่งบอกถึง การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) ซึ่งจากการประชุม Globe 1990 ณ ประเทศแคนาดาได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า "การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวน รักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวนี้มีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย" (สฤญ์ แสงอรุณ, 2548)

สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (2550) สรุปว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ และแหล่ง วัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบ โดยไม่ก่อให้เกิด การรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่นเพื่อชื่นชม ศึกษา เรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืช พรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้าง โอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นด้วย จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ดังนี้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปตามแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์ และมีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม โดยมีการควบคุมผลกระทบและสร้างบรรยากาศของการศึกษาเรียนรู้ ธรรมชาติแวดล้อม พร้อมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วน ร่วมและได้รับประโยชน์เพื่อเพิ่มพูนคุณภาพชีวิต

สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (2550) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เป็นแหล่งที่มีจุดเด่นเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว (Nature Attraction) และตัดขาดจากโลกภายนอก (Solitude) ซึ่งนักท่องเที่ยวจะไม่ได้สัมผัสที่บ้าน นอกจากนี้ ยังได้ให้ความหมายของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวว่า หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมาย (Destination) ของการท่องเที่ยว ซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่รองรับนักท่องเที่ยว พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวจะมีทรัพยากรที่เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ความดึงดูดใจเหล่านั้นอาจเป็นความดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวประเภทใดประเทศหนึ่ง แต่อาจไม่เป็นที่ดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวประเภทอื่น ดังนั้น สภาพทรัพยากร จึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับตลาดการท่องเที่ยว นอกจากความดึงดูดใจในทรัพยากรแล้ว ในบางพื้นที่ยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ดังนั้น ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวจึงหมายถึงถึงศักยภาพในการประกอบกิจกรรมของนักท่องเที่ยวด้วย

ดังนั้น หากมองการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นอุตสาหกรรมบริการอย่างหนึ่ง แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้นจัดได้ว่าเป็นวัตถุประสงค์เพื่อรองรับการท่องเที่ยว และเป็นวัตถุประสงค์ประเภทใช้แล้วไม่หมดไปหรือสูญหาย หากมีการควบคุมป้องกันด้วยการวางแผนอย่างเป็นระบบ และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสนับสนุนให้แหล่งท่องเที่ยวยังประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนโดยไม่เสื่อมโทรมลงไป ทั้งยังไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศจนเกินขีดความสามารถของระบบที่จะรองรับได้ (Carrying Capacity)

การแก้ไขปัญหาก็ให้สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ให้มีความยั่งยืน และสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว จำเป็นต้องมีการจัดการสุขภาพสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้ดีขึ้น อาคมและคณะ (2548) กล่าวว่า การสุขภาพสิ่งแวดล้อมหมายความว่า การสุขภาพมุ่งเน้นเรื่องสิ่งแวดล้อมทางด้านกายภาพมากกว่าสิ่งแวดล้อมทางด้านอื่นๆ สิ่งแวดล้อมทางด้านกายภาพเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตซึ่งอยู่รอบๆตัวเรามีทั้งสิ่งที่เกิดตามธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์เราสร้างขึ้น เช่น ดิน น้ำ อากาศ เสียง แสง รังสี ความร้อน ไฟฟ้า ถนนหนทาง อาคารบ้านเรือน สาธารณสถาน เครื่องจักร เครื่องยนต์ ขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ฯลฯ บรรดาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพทั้งหลายเหล่านี้ ย่อมมีความสัมพันธ์กับสุขภาพทั้งท่ายร่างกายและจิตใจในชีวิตประจำวันของคน เรามาก เราจึงจำเป็นต้องรู้จักแก้ไข ด้ดแปลง ปรับปรุงและระวังรักษาสิ่งแวดล้อมต่างๆ ไม่ให้เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดโรคและอันตรายต่อทั้งสุขภาพส่วนตัวและส่วนรวม

สิ่งแวดล้อมทั้งหมดที่จัดอยู่ในขอบเขตของงานสุขภาพที่กำหนด โดยองค์การอนามัยโลกกำหนดไว้ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1948 ที่จะเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวและสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อาจจำแนกได้เป็น การสุขภาพน้ำดื่ม น้ำใช้ การสุขภาพสิ่งแวดล้อม การสุขภาพเกี่ยวกับขยะมูลฝอย การสุขภาพที่พักอาศัย และการสุขภาพอาหาร ทั้งนี้เพราะองค์ประกอบเหล่านี้จะส่งเสริมให้แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพในการท่องเที่ยวมากขึ้นตามแนวทางการจัดการท่องเที่ยวของ Gunn (1988) และนิคม จารุมณี (2544) ที่กล่าวว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วย การคมนาคม ที่พักแรม ร้านอาหาร สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ร้านขายของที่ระลึก และความปลอดภัย ฯลฯ

2.2 กระบวนการการประชุมแบบมีส่วนร่วม (Appreciation - Influence - Control : AIC)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (2553 ก). ได้กล่าวว่า กระบวนการ A-I-C เป็นการประชุมที่ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันเพื่อจัดทำแผน โดยเป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยน ความรู้ประสบการณ์ นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่จะทำให้เกิดความเข้าใจถึงสภาพปัญหาความต้องการข้อจำกัดและศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆเป็นกระบวนการที่ช่วยให้มีการระดมพลัง สมอบในการศึกษา วิเคราะห์พัฒนาทางเลือก เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา เกิดการตัดสินใจร่วมกัน เกิดพลังของการสร้างสรรค์และรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น เพราะกระบวนการ A-I-C มีขั้นตอนสำคัญ อยู่ 3 ขั้นตอน คือ

2.2.1 ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation : A) คือขั้นตอนการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน แสดงความคิดเห็น รับฟังและหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์เป็นประชาธิปไตย ยอมรับในความคิดของเพื่อนสมาชิก โดยใช้การ วาดรูปเป็นสื่อในการแสดงความคิดเห็น และแบ่งเป็น 2 ส่วน A1 : การวิเคราะห์สภาพการของหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล ในปัจจุบัน A2 : การกำหนดอนาคตหรือวิสัยทัศน์ อันเป็นภาพพึงประสงค์ในการพัฒนาว่าต้องการอย่างไร

โดยการวาดภาพมีความสำคัญคือ (1) การวาดภาพจะช่วยให้ผู้เข้าร่วมประชุมสามารถสร้างจินตนาการ คิด วิเคราะห์ จนสรุปมาเป็นภาพ และช่วยให้ผู้ไม่ถนัด ในการเขียนสามารถสื่อสารได้ (2) ช่วยกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมคิดและพูด เพื่ออธิบายภาพซึ่งตนเองวาด นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุม อื่นๆ ได้ซักถามข้อมูลจากภาพ เป็นการเปิด โอกาสให้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยน และกระตุ้นให้คนที่ไม่ค่อยกล้าพูด ให้มีโอกาสนำเสนอ (3) การรวมภาพของแต่ละบุคคล เพื่อเป็นภาพรวมของกลุ่ม จะช่วยให้มีความง่าย ต่อการรวบรวมแนวคิดของผู้เข้าร่วม ประชุม และสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของภาพ(ความคิด) และมีส่วนร่วมในการสร้างภาพพึงประสงค์ของกลุ่ม (4) จะช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการประชุมให้มีความสุข และเป็นกันเอง ในบางครั้งผู้เข้าร่วมประชุม มักมองว่าการ วาดภาพเป็นกิจกรรมสำหรับเด็ก ดังนั้นวิทยากร กระบวนการจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจ และนำเกมต่างๆ เกี่ยวกับการ วางแผน การละลายพฤติกรรมกลุ่ม หรือการวาดภาพเพื่อการแนะนำตนเอง หรือวาดภาพสิ่งที่ตนเองชอบ ไม่ชอบ มาใช้อุ่นเครื่องเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของผู้เข้าร่วมประชุม

2.2.2 ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence : I) คือขั้นตอนการหาวิธีการและเสนอทางเลือกในการพัฒนา ตามที่ได้สร้างภาพพึงประสงค์ หรือที่ได้ช่วยกันกำหนด วิสัยทัศน์ (A2) เป็นขั้นตอนที่จะต้องช่วยกันหามาตรการ วิธีการ และค้นหาเหตุผลเพื่อกำหนดทางเลือกในการพัฒนา กำหนดเป้าหมาย กำหนดกิจกรรม และจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม โครงการ โดยแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ I1 : การคิดเกี่ยวกับกิจกรรมโครงการที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ ตามภาพพึงประสงค์ I2 : การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม โครงการ โดย (1) กิจกรรม หรือโครงการที่หมู่บ้าน ชุมชน ท้องถิ่นทำเองได้เลย (2) กิจกรรมหรือโครงการที่บางส่วนต้องการความร่วมมือ หรือการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่ร่วมทำงานสนับสนุนอยู่ (3) กิจกรรมที่หมู่บ้าน ชุมชน ตำบล ไม่สามารถดำเนินการได้เองต้องขอความร่วมมือ เช่น ดำเนินการจากแหล่งอื่นทั้งภาครัฐและเอกชน

2.2.3 ขั้นตอนการวางแผนทางปฏิบัติ (Control : C) คือยอมรับและทำงานร่วมกันโดยนำเอาโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ มาสู่การปฏิบัติ และจัดกลุ่มผู้ดำเนินการ ซึ่งจะรับผิดชอบโครงการ โดยขั้นตอนกิจกรรมประกอบด้วย C1 : การแบ่งความรับผิดชอบ C2 : การตกลงใจในรายละเอียดของการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติ นอกจากนี้ผลลัพธ์ที่ได้จากการประชุมคือ (1) รายชื่อกิจกรรม หรือโครงการที่กลุ่มองค์กรชุมชนดำเนินการได้เอง ภายใต้ความรับผิดชอบ และเป็นแผนปฏิบัติการ ของหมู่บ้าน ชุมชน (2) กิจกรรมโครงการที่ชุมชน หรือองค์กรชุมชน เสนอขอรับการส่งเสริม สนับสนุนจากองค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐที่ทำงาน หรือสนับสนุนชุมชน (3) รายชื่อกิจกรรม โครงการที่ชาวบ้านต้องแสวงหาทรัพยากร และประสานงานความร่วมมือจากภาคีความร่วมมือต่างๆ ทั้งจากภาครัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น

2.2.4 ปัจจัยที่สำคัญที่จะช่วยให้การประชุม A-I-C ประสบความสำเร็จได้

ประชาธรรม์ แสตนกักดี (2552) กล่าวว่า ปัจจัยที่สำคัญที่จะช่วยให้การประชุม A-I-C ประสบความสำเร็จได้ คือ

(1) การจัดประชุมกระบวนการ A-I-C นี้ "เน้นความเป็นกระบวนการ" จะดำเนินการข้ามขั้นตอนหรือสลับขั้นตอน ไม่ได้ เน้นการระดมความคิด และสร้างการยอมรับซึ่งกันและกัน ให้ความสำคัญกับการตัดสินใจ การกำหนดอนาคตร่วมกัน และเน้นการสร้างพลังความคิด วิเคราะห์ และเสนอทางเลือก ในการพัฒนาและพลังความรัก ความเอื้ออาทร การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร อันเป็นพลังเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนา

(2) การศึกษาและเตรียมชุมชน

2.1 การศึกษาชุมชนเพื่อให้เข้าใจสภาพของหมู่บ้าน ชุมชน หรือตำบล ความสัมพันธ์ของกลุ่มต่างๆ การทราบความสามารถ ศักยภาพของกลุ่ม สภาพการพึ่งตนเอง เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอ เป็นข้อเท็จจริง ในการกำหนดอนาคตทางเลือก รวมทั้งกลวิธีที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหา และการประสานความร่วมมือ

2.2 การเตรียมชุมชนเพื่อทำให้กลุ่มต่างๆ ในชุมชน ประชาชนเข้าใจ และส่งผู้แทนที่มีอำนาจในการตัดสินใจของกลุ่ม เข้าร่วมประชุม รวมทั้งมีการพิจารณาเพื่อกระจายโอกาสให้กลุ่มต่างๆ ในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วม เช่น กลุ่มสตรี เด็ก คนจน ผู้ประสบปัญหาต่างๆ เป็นต้น

(3) วิทยากรกระบวนการที่เข้าใจขั้นตอนของกระบวนการ A-I-C มีประสบการณ์ ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องในการ ประชุม มีไหวพริบในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ เฉพาะหน้า สามารถไกล่เกลี่ย หรือมีวิธีการในการจัดการกับความขัดแย้ง ที่เหมาะสมในกรณีที่จะเกิดขึ้น โดยสามารถทำหน้าที่

3.1 เตรียมชุมชน เตรียมการประชุม ดำเนินการประชุม และสรุปผล

3.2 สร้างบรรยากาศในการประชุม เพื่อคลายความตึงเครียดของผู้เข้าร่วมประชุม

3.3 ความคุมขั้นตอนและเวลาในการดำเนินการประชุมให้เป็นไปตามกระบวนการ

- 3.4 สรุปความเห็นที่แท้จริงของผู้เข้าร่วมประชุม โดยไม่สอดแทรกความเห็นหรือทัศนคติของตนเองลงไป
- 3.5 ในกรณีที่มีข้อถกเถียงระหว่างผู้เข้าร่วมประชุม ซึ่งเกิดความต้องการปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง ผู้ดำเนินการประชุมต้องทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย และหาข้อยุติให้ได้
- 3.6 วิเคราะห์และสังเกตบรรยากาศในการประชุม สำหรับจำนวนผู้จัดการประชุมอาจมีเพียงคนเดียวก็ได้เป็นผู้นำ การประชุม ซึ่งจะมีข้อดี คือ กระบวนการประชุมเป็นเอกภาพมากกว่า แต่หากไม่มั่นใจในการดูแลบรรยากาศการประชุม น่าจะจัดคณะมาช่วยโดยแบ่งหน้าที่เป็น
- 3.6.1 ผู้จัดการประชุม ดูแลอำนวยความสะดวกทั่วไป ได้แก่ การลงทะเบียน อาหาร เครื่องดื่ม
 - 3.6.2 ผู้นำการประชุม
 - 3.6.3 ผู้จัดกิจกรรมเกมส์ สร้างบรรยากาศเพื่อการละลายพฤติกรรม คลายเครียด และการนำเข้าสู่ขั้นตอนแต่ละขั้นตอน
 - 3.6.4 ผู้เตรียมวัสดุอุปกรณ์ ทั้งนี้คณะฯ จะต้องทำความเข้าใจในขั้นตอนและวิธีการให้ตรงกัน สอดรับกัน

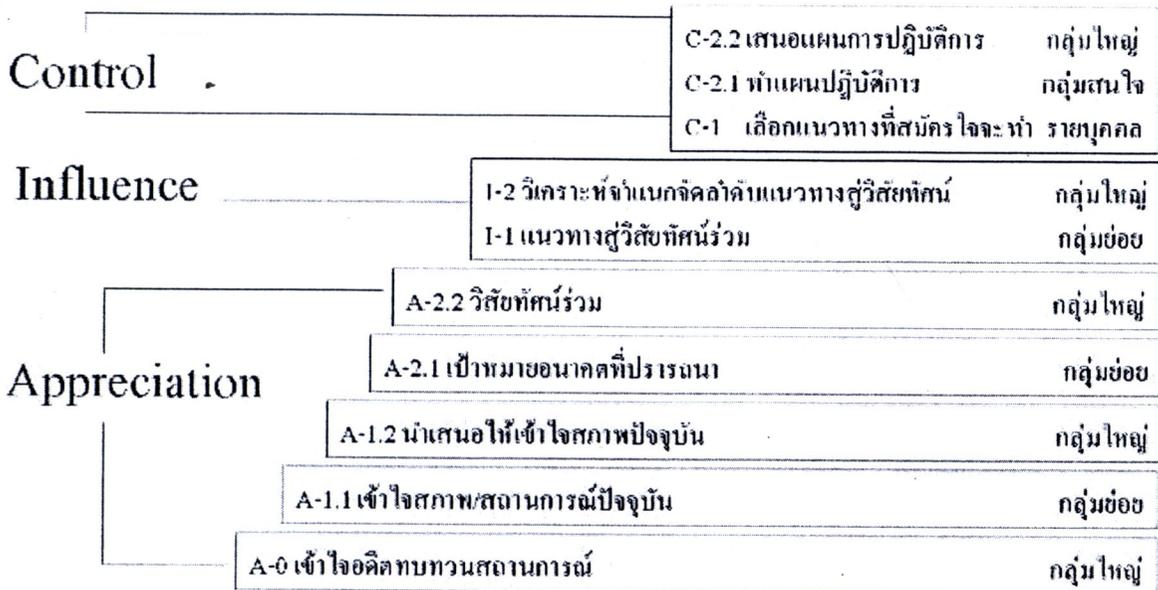
2.2.5 รายละเอียดขั้นตอน กระบวนการ A-I-C ที่นำไปใช้

ขั้นเตรียมการ ได้แก่

1. การศึกษาชุมชน เพื่อให้ทราบประวัติการพัฒนา โครงสร้างทางสังคม ปัจจัยพื้นฐาน แหล่งทรัพยากรของหมู่บ้าน โดยอาศัยข้อมูลที่มีอยู่แล้วในรายงานการสำรวจของราชการ การพูดคุยกับชุมชน การสำรวจ
2. การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ได้ตัวแทนของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ประมาณ 30-50 คน โดยการสอบถามกลุ่มต่างๆ และผู้นำของหมู่บ้าน
3. การชี้แจงวัตถุประสงค์ต่อผู้นำและกรรมการหมู่บ้าน และขอความเห็นในการจัดการประชุม ให้สะดวกราบรื่นทุกฝ่าย (แจก Mind Map ให้กับทุกคน เพื่อเป็นข้อมูลนำเข้า)
4. การเตรียมตัวของผู้นำการประชุม เพื่อดำเนินการประชุมให้ราบรื่น (เตรียมด้วย Mind Map เพื่อมองเห็นภาพรวมของงาน)
5. การเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกในการประชุม ได้แก่ สถานที่ อุปกรณ์ เครื่องเขียน การจดบันทึกต่างๆ

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย
วันที่.....14.....110.....2556.....
เลขทะเบียน.....248706.....
เลขเรียกหนังสือ.....

ภาพที่ 2.1 แสดงขั้นตอนการจัดประชุมและปฏิบัติการตามกระบวนการ A-I-C

ขั้นสุดท้าย คือ การเตรียมการเพื่อเสนอแผนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อประสานขอรับการสนับสนุน หรือ ส่งเสริมและเข้าร่วมพัฒนา

การประยุกต์ใช้ Mind Map ในกระบวนการ AIC สามารถปรับประยุกต์ใช้ได้กับทุกขั้นตอน ทั้งในส่วนของผู้ที่เป็นวิทยากรกระบวนการและ สำหรับการระดมความคิดเห็น และการนำเสนอภาพฝัน หรือ จินตนาการของแต่ละคนที่เข้าร่วมเวที Mind Map จะช่วยลดความขัดแย้งในระหว่างการประชุม เนื่องจาก Mind Map ทุกคนจะสนใจการเขียนแผนที่ความคิดร่วมกัน รวมทั้งจะช่วยกันระดมข้อมูลให้ได้มากที่สุด

2.3 การศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์สถานะแวดล้อม หรือ SWOT Analysis

สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (2553 ข). ได้กล่าวว่า **SWOT Analysis** เป็นการจัดทำแผนกลยุทธ์วิธีหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้องค์กรทราบถึงสถานภาพขององค์กร อันจะทำให้สามารถกำหนดเป้าหมายได้อย่างถูกต้องและประสบความสำเร็จ โดยวิเคราะห์จากสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก 4 ประเด็น คือ

ปัจจัยภายในองค์กร

S – Strength หมายถึง จุดแข็ง องค์กรจะต้องมีการประเมินจุดแข็งของตนเอง เพื่อพิจารณาเงื่อนไขแห่งความสำเร็จขององค์กรตนในมิติต่างๆ เช่น สถานภาพทางการเงิน บุคลากร ผลผลิต โดยประเมินค่าเป็นระดับจากสูงสุดไปหาค่าต่ำสุด อย่างไรก็ตาม จุดแข็งในบางมิติอาจไม่มีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กรก็ได้

W – Weakness หมายถึง จุดอ่อน องค์กรจะต้องมีการประเมินจุดอ่อนของตน เพื่อพิจารณาเงื่อนไขแห่งความล้มเหลวขององค์กรในมิติต่างๆ เช่น เกี่ยวกับการประเมินจุดแข็ง โดยมีการประเมินค่าจากสูงสุดไปหาค่าต่ำสุด อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนในบางมิติอาจไม่มีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร

ปัจจัยภายนอกองค์กร

O – Opportunity หมายถึง โอกาสหรือสิ่งที้องค์กรได้เปรียบคู่แข่ง ทั้งนี้องค์กรควรพิจารณาโอกาสในมิติของความตั้งใจและความน่าประสบความสำเร็จขององค์กร

T – Threat หมายถึง อุปสรรคที่ขัดขวางการพัฒนาขององค์กร ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อเป้าประสงค์ขององค์กร ทั้งนี้ควรพิจารณาอุปสรรคในมิติของความรุนแรงและอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้น

2.4 องค์การบริหารส่วนตำบลคอนช้าง

องค์การบริหารส่วนตำบลคอนช้าง มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงมีพื้นที่สูงต่ำสลับกัน สภาพดินเป็นดินร่วนปนทรายและมีสภาพเป็นดินเค็มในบางพื้นที่ ลักษณะการตั้งบ้านเรือนในชุมชน จะเป็นบ้านเรือนคงทนถาวร การดำรงชีพส่วนใหญ่จะมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ไว้กินเอง ในชุมชนมีสินค้าของ อบต. คือ ผลิตภัณฑ์จากเครื่องปั้นดินเผา โดยเขตปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลคอนช้าง มีจำนวน 8 หมู่บ้าน มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดกับ ต.บ้านหว้า อ.เมือง จ.ขอนแก่น
- ทิศใต้ ติดกับ ต.หนองแวง อ.พระยืน จ.ขอนแก่น
- ทิศตะวันออก ติดกับ ต.เมืองเก่า อ.เมือง จ.ขอนแก่น
- ทิศตะวันตก ติดกับ ต.หนองแวง อ.พระยืน จ.ขอนแก่น

แหล่งท่องเที่ยวใน อบต.คอนช้าง ได้แก่ กู่แก้ว ตั้งอยู่ที่วัดกู่แก้วสามัคคี ตำบลคอนช้าง เป็นศาสนสถานเขมรขนาดเล็ก สร้างขึ้นเพื่อเป็นอโรคยาศาลาหรือสถานพยาบาลในชุมชนสมัยนั้น และแก่งน้ำร้อน ตั้งอยู่ที่บ้านป่าสังข์ บ้านป่าเหลื่อม เป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่มีพื้นที่ประมาณ 5,050 ไร่

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอก วัฒนา (2539) ได้ทำการศึกษาเบื้องต้นด้านการอุปทานการท่องเที่ยว โดยทำการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้วิธีวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ (Potential Surface Analysis : PSA) ซึ่งเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวมี 6 ข้อ ได้แก่ การเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก ความสำคัญแรงดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว ช่วงเวลาที่ท่องเที่ยวได้ การรวมกลุ่มของแหล่งท่องเที่ยวและความปลอดภัย จากผลการศึกษาพบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและความสำคัญสูงซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักถึง 25 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพปานกลางอันเป็นแหล่งท่องเที่ยวรองอีก 25 แห่ง

เพ็ญศรี เจริญวานิช, นิตินพ ภูตะโชติ (2541) ศึกษาความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โอกาสทางการตลาด รูปแบบกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมและวิธีการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยศึกษาจากประชากร 3 กลุ่ม คือ เจ้าหน้าที่ด้านการท่องเที่ยวในหน่วยงานภาครัฐ ผู้บริหารหรือตัวแทนสถานประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและนักท่องเที่ยว ผลการศึกษาในครั้งนี้พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รู้จัก และชอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) มีโอกาสทางการตลาดรูปแบบที่เหมาะสม คือ การ

ท่องเที่ยวเพื่อศึกษารวมชาติและศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมที่เหมาะสมคือเที่ยวงานประเพณีและชมการแสดงพื้นบ้าน วิธีที่เหมาะสมต่อการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว คือ การประชาสัมพันธ์และอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว คือ ขาดเจ้าหน้าที่ดูแลแนะนำนักท่องเที่ยวและขาดการดูแลเอาใจในจากภาครัฐ

ศุภลักษณ์ วิริยะสุน (2551) ได้ศึกษาการประมวลองค์ความรู้ สถานภาพ และสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่างโดยในภาพรวมแล้ว ข้อเท็จจริงที่พบมากและเป็นประเด็นสำคัญก็คือ ทั้งชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างแท้จริง ทำให้เกิดการคิดและพัฒนาแบบแยกส่วนและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างไร้ทิศทาง ผ่านการกระตุ้นเศรษฐกิจจากภาครัฐ ส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกทำลายไปอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์

บุญเลิศ คังวัฒนา (2541) ให้ตระหนักว่าการตลาดธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศไม่ใช่เป็นเพียงกลยุทธ์การขายที่สร้างภาพพจน์ ตามกระแสการตลาดเชิงนิเวศ (Green Marketing) แต่ต้องเป็นการสะท้อนนโยบายของธุรกิจท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม อีกทั้งที่จะช่วยเป็นพลังสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วย

สุภาวณี ทรงพรวณิช (2552) ได้ศึกษารูปแบบการตลาดที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะที่ 1 พบว่า การตลาดที่เหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญในส่งเสริม และสนับสนุนการเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมมีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีทั้งที่เป็นกลุ่มจัดการโดยบริษัททัวร์ และเดินทางแบบอิสระที่จัดการการเดินทางเอง ข้อค้นพบประการสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ กลุ่มศึกษาดูงาน เป็นกลุ่มที่เป้าหมายที่มีแนวโน้มเติบโตขึ้นเรื่อยๆ เป็นกลุ่มคุณภาพที่ชุมชนค่อนข้างพึงพอใจเนื่องจากมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีมิติที่ลุ่มลึกมากขึ้น โดยเป็นทั้งแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ดูงาน กล่าวคือ ช่องทางการตลาด เป็นหัวใจสำคัญที่น่าจะมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อศึกษาปัจจัยสำเร็จ โอกาส และอุปสรรคของช่องทางการตลาดในเชิงเปรียบเทียบ 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การทำการตลาดโดยชุมชน โดยการตรงกับนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย 2) การทำการตลาดโดยผ่านผู้ประกอบการ 3) การทำการตลาดโดยผ่านศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ ซึ่งในทางปฏิบัติบางชุมชนอาจเลือกช่องทางใดช่องทางหนึ่ง หรือบางชุมชนอาจเลือกทุกช่องทาง งานวิจัยระยะที่ 2 จะร่วมทดลองโดยการลงมือปฏิบัติในการทำงานการตลาดทั้ง 3 รูปแบบ และหวังว่าเมื่อสิ้นสุดโครงการจะได้คำตอบในระดับหนึ่งว่าชุมชนสามารถทำการตลาดเองได้หรือไม่ ด้วยเงื่อนไข ปัจจัยอะไรบ้าง และในแต่ละช่องทางควรพิจารณาองค์ประกอบสำคัญอะไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการตลาดที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

วันชัย ธรรมศรี (2552) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาป่าต้นน้ำห้วยขนขว้างให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอเมืออน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าปัจจุบันหลังจากกลุ่มผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้เข้ามาร่วมดูแลรักษาป่าในรูปแบบของการจัดการป่าชุมชน ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าได้ลดน้อยลง น้ำในลำห้วยขนขว้างก็มีเพิ่มขึ้น แต่สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงใน

การพัฒนาประเทศ รวมไปถึงกระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลให้ชาวบ้านต้องปรับตัวไปกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ค่านิยมทางวัตถุ การบริโภคนิยมที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป สภาพปัญหาไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องหนี้สิน ค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น ทำให้ชาวบ้านในบ้านสหกรณ์หมู่ที่ 8 ต้องดิ้นรนมากขึ้นกว่าในอดีต ดังนั้นการเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้จึงมีความจำต้องสอดคล้องและเหมาะสมในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ผู้นำชุมชนได้เล็งเห็นว่าศักยภาพของพื้นที่ป่าในปัจจุบันเอื้อต่อการจัดการเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยเฉพาะการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะบ้านสหกรณ์หมู่ที่ 8 มีพื้นที่ป่าอยู่ติดกับแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ น้ำพุร้อนสันกำแพง น้ำพุร้อนรุ่งอรุณ ถ้ำเมืองออน ด้วยศักยภาพดังกล่าวทำให้ทางผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชน เห็นว่าเป็นโอกาสที่ทางชุมชนจะค้นหาแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่ป่าชุมชนห้วยขอนขว้างไปพร้อมๆ กับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่า โดยอาศัยสิ่งที่ชุมชนมีอยู่มาเรียนรู้และเป็นทางเลือกในการพัฒนาหมู่บ้านต่อไป

ลลิตา โกชนพันธ์ (2539) ศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เชิงนิเวศ สัตว์จร ด้วยวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามประกอบการสังเกต พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดของกลุ่มท่องเที่ยวเป็นกลุ่มใหญ่มากกว่า 10 คน จะเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ และส่วนใหญ่ไม่มีผู้ให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ในกลุ่ม จากการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศชาย สถานภาพ โสด อยู่ในวัยหนุ่มสาวถึงวัยกลางคน การศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี มีอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชน มีที่อยู่อาศัยในเขตภาคกลาง โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร นักท่องเที่ยวมักจะเคยไปเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่แล้ว และมีจุดมุ่งหมายเพื่อไปพักผ่อนหย่อนใจ โดยมีสาเหตุที่เลือกไปเพราะความสวยงามของธรรมชาติ การเดินทางที่สะดวกและค่าใช้จ่ายน้อย การเดินทางมักไปกับกลุ่มเพื่อที่อยู่ในวัยใกล้เคียงกัน โดยทั่วไปมักเป็นการท่องเที่ยวแบบพักค้างแรม สถานที่พักที่นิยมคือ บริเวณที่กางเต็นท์ในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

ช่อแพร ทินพรรณ (2544) ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพเศรษฐกิจ สังคม ของนักท่องเที่ยวกับการประกอบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ประกอบด้วยกิจกรรมการเดินทางป่า กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ กิจกรรมดูนก กิจกรรมส่องสัตว์โดยใช้สปอร์๊ดไลท์ ศึกษาด้วยการสอบถามนักท่องเที่ยว จำนวน 436 คน ตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึงธันวาคม 2541 ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ พบว่าการประกอบกิจกรรมการเดินทางป่า มีความสัมพันธ์กับเชื้อชาติ รายได้ และผู้ร่วมเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งมีชาวต่างประเทศ คิดเป็นร้อยละ 71 เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีรายได้มากกว่า 30,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 39 และนักท่องเที่ยวที่มาเพียงลำพัง คิดเป็นร้อยละ 40 จะประกอบกิจกรรมการเดินทางป่ามากที่สุด

ทัศนาวลัย อุทาร์สกุล (2544) ศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บนเส้นทางศึกษาธรรมชาติ สำนักงานอุทยาน - หนองผกชี อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ผลการสำรวจความหลากหลายชนิดของพรรณพืชและสัตว์ ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ 2544 ถึงเดือน มกราคม 2545 พบพืช 80 ชนิด นก 66 ชนิด และสัตว์เลื้อยถูกด้วยนม 13 ชนิด โดยเฉลี่ยในแต่ละเดือนพบสัตว์ 22 ชนิด นกแก้ว และผีเสื้อเป็นสัตว์ที่พบได้ตลอดทั้งปี ส่วนพืชชนิดเด่นที่พบ เช่น สมพง ดอกปูด และเฟิร์นต้น สัตว์ชนิดเด่น เช่น

ไก่ฟ้าพญาลอ ชะนิมังกฎ และช้าง การศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวในเส้นทางเดินป่าที่ศึกษาโดยใช้
ขยะเป็นดัชนีหลัก พบว่า ขยะที่มีมากที่สุดคือ ขยะประเภทพลาสติก คิดเป็นร้อยละ 63.93 รองลงมาคือ
กระดาษ คิดเป็นร้อยละ 22.87 และพบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับจำนวนและน้ำหนักของ
ขยะ ในระดับสูงที่ $R=0.85$ และ 0.89 ตามลำดับ โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ข้อมูลที่รวบรวมจาก
การศึกษารั้งนี้ และข้อมูลของพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ได้นำมาใช้กำหนดช่วงเวลา และฤดูกาลที่เหมาะสม
ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากนี้ ได้จัดทำคู่มือประกอบการท่องเที่ยว และแผนการจัดการการท่องเที่ยว
เชิงนิเวศ ในเส้นทางศึกษาธรรมชาตินี้ด้วย

นิฐริน ไส้พันธ์ (2544) ได้ทำการศึกษาศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ
อุทยานแห่งชาติภูจองนายอย จังหวัดอุบลราชธานี จากการศึกษาพบว่า อุทยานแห่งชาติภูจองนายอย มี
ศักยภาพด้านพื้นที่ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศและด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว
อย่างยั่งยืนสูง ส่วนด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งแวดล้อมศึกษามีศักยภาพปานกลาง และด้านการมี
ส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวมีศักยภาพต่ำ

ชูศักดิ์ เพ็งมาตร (2544) ได้ทำการศึกษาทัศนคติของประชาชนในเขตพืงพืงป่าอุทยานแห่งชาติภูผา
ม่านต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ของอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน โดยการศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่
ในเขตพืงพืงป่าของอุทยานฯ พืงพืงป่าเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ตลอดเวลา โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อหาอาหาร
และทัศนคติของประชาชนต่อการอนุรักษ์ป่าเป็นไปในทิศทางบวก